

NTIMA, NYAKI AND MUNICIPALITY CLUSTER EVALUATION - 2016

KISWAHILI

Karatasi - 102/2

Julai / Agosti - 2016

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA

1. UFAHAMU

- a) Zaraa / Kilimo $1 \times 1 = 1$
- b) i) Ni uti wa mgongo wa taifa
ii) Viwanda vingi hutegemea malighafi yake.
iii) Huwalisha wafanyakazi.
zozote $2 \times 1 = 2$
- c) i) Ni wachache ikilinganishwa na wakulima wanaohitaji msaada wao.
ii) Hawana usafiri
iii) Petroli ni kizungumkuti
 $3 \times 1 = 3$
- d) i) Ukosefu wa sera mwafaka kuhusu ardhi.
ii) Wananchi wengi huongozwa na taratibu za tamaduni za nasaba zao.
iii) Kushindwa kwa mkulima kuongeza virutubishi ardhini.
iv) Mbolea huchangia uchafuzi wa mchanga.
v) Mabadiliko ya hali ya anga.
za kwanza $3 \times 2 = 6$
- e) i) Yanayotatiza.
ii) Mpangilio / utaratibu / mikakati.
iii) Haba / nadra. $3 \times 1 = 3$

UFUPISHO

2.a)

- i) Uendashaji kasi kupita inavyotakikana
ii) Kung'oa vidhibiti mwendo vilivyowekwa.
iii) Kutorekebisha kwa mikanda ya usalama.
iv) Kutopelekwa kwa magari kukaguliwa mara kwa mara.
v) Magari mengi kushindwa kutekeleza kanuni zilizowekwa.
vi) Utegemezi wa hongo kuwa barabarani.
vii) Madereva huendesha magari wakiwa walevi.
viii) Barabara mbovu.
zozote $6 \times 1 = 6$
- b) i) Wananchi waelimishwe ili wasikubali kupanda magari ambayo yamejaa.
ii) Wananchi wana jukumu la kuwaarifu

- walinda usalama dereva akikiuka kanuni.
iii) Wananchi waripoti wanaotoa na kuchukua hongo.
iv) Wafisadi wakamatwe.
v) Wachukuliwe hatua kali.
vi) Kuwahasisha wananchi kuhusiana na haki zao.
vii) Serikali iwaelimishe wananchi namna ya kukabiliana na ufnisadi.
viii) Ilainishe sekta zote wala si ya uchukuzi na mawasiliano pekee.

3. MATUMIZI YA LUGHA (alama 40)

- a) i) /sh/ $1 \times 1 = 1$ $\frac{\text{utiriko} - 3}{15}$
- ii) a) Hutamkwa mdomo ukiwa umviringwa
b) Hutamkiwa nyuma ya ulimi.
c) Ulimi huinuka juu
za kwanza $2 \times \frac{1}{2} = 1$
- b) i) Ni sentensi inayoonyesha kutegemeana kwa matendo au hali.
 $1 \times 1 = 1$
ii) Mtahiniwa atumie ki/nge/ngali.
Mwalimu akadirie jibu la mwanafunzi.
 $1 \times 2 = 2$
- c) Wa - nafsi
li - wakati uliopita
m - mtendwa
tembe - mzizi
le - kauli
a - kiishio $6 \times \frac{1}{2} = 3$
- d) Goma - Dinda kufanya au kuendelea kufanya

jambo hadi masharti fulani yatimizwe.
 Ngoma - Mchezo wa kufuata mdundo
 - Namna ya ala ya muziki.
 $1 \times 2 = 2$

- e) k.m
 i) Nairobi ni mji mkuu wa Kenya.
 ii) Baba ameenda Nairobi
 Mwalimu akadiriwe jibu la mwanafunzi.
 $2 \times 1 = 2$
- f) Kiziwi - A - WA
 uzi - U - ZI
 $2 \times 1 = 2$
- g) Chakula kitamu kilipikiwa mtoto na yaya.
 $1 \times 2 = 2$
- h) Juma atakuwa akifundisha katika shule hii.
 $1 \times 2 = 2$
- i) i) Kunjama
 ii) Lishiana $2 \times 1 = 2$
- j) Ijapokuwa kulikuwa na joto kali - kishazi tegemezi.
 Niliondoka kwenda sokoni - Kishazi huru.
 $2 \times 1 = 2$
- k) Maria ni mpole ndio maana
 |
kitenzi kishirikishi kipungufu
 |
ninapenda kwenda kwao.
 |
nafsi ya kwanza umoja
 $2 \times 1 = 2$
- l) Mwajiriwa aliambiwa na tajiri **kuwa** kazi **yake** ingemalizika **siku** iliyofuata
 $4 \times \frac{1}{2} = 2$
- m) Kitabu chake - kiima
 Kilianguka majini - kiarifa
 $2 \times 1 = 2$
- n) **Nyumba hii** ilijengwa karibu na **mji**
 $4 \times \frac{1}{2} = 2$
- o) k.m
 Mtoto alinunuliwa baiskeli na baba.
 Mtoto - Yambwa tendewa
 Baiskeli - Yambwa tendwa.
 $2 \times 1 = 2$
- p) $S \rightarrow KN + KT$
 $KN \rightarrow N$
 $N \rightarrow Yusufu$
 $KT \rightarrow t + N + V + E$

$t \rightarrow$ alikuwa
 $N \rightarrow$ mhubiri
 $V \rightarrow$ hodari
 $E \rightarrow$ sana
 $8 \times \frac{1}{2} = 4$

- q) Nikipita mtihani mwalimu atafurahi.
 $1 \times 2 = 2$
- r) Mwanafunzi alipokuwa mgonjwa / alipougua alienda hospitalini / katika hospitali.
 $1 \times 2 = 2$

4. ISIMUJAMII (alama 10)

- a) i) Sajili ya siasa *alama* $1 \times 1 = 1$
- ii) a) Msamiati wa pekee - kura
 b) Imejaa ahadi nyingi - kuimarisha miradi ya maji n.k.
 c) Kuchanganya ndimi
 d) Lugha ya majisifu
 e) Lugha ya matusi kwa wapinzani
 f) Lugha ya kushawishi
 g) Matumizi ya viziada lugha - mikono.
 h) Lugha ya majibizano na hadhira
 i) Lugha ya chuku
 j) Matumizi ya nyimbo
 k) Kuna kuhamisha msimbo
 l) Lugha si sanifu
 m) Lugha yenye utani n.k.
za kwanza $5 \times 1 = 5$
- b) i) Ni lugha ambayo hubuniwa na kutumiwa kwa mawasiliano baina ya watu ambao lugha zao ni tofauti na hawana lugha moja wanayoelewa wote.
- ii) Ni lugha inayotumiwa kama chombo cha mawasiliano kati ya watu ambao hawana lugha moja asilia wanayofahamu.
 $2 \times 2 = 4$